

Nadaleta

La vella

Els savis prudents dels Piteus

El llop

Jacint
VERDAGUER

La cançó del qui que comença

El rei ós

Les relíquies de Sant Eudala

El mariner de Sant Pau

L'Estany d'Engolasters

El ram de Sant Joan

RONDALLES

Rondalles i llegendes de

Jacint Verdaguer

Font: del llibre *Totes les rondalles de Jacint Verdaguer*. Editorial: Pirene Proa. Edició: Andreu Bosch i Rodoreda

ÍNDIX

NADALETA _____	3
EL LLOP _____	7
LES RELÍQUIES DE SANT EUDALD _____	9
QUI NO ET CONEGUI QUE ET COMPRI _____	11
L'ESTANY D'ENGOLASTERS _____	13
ELS SAVIS PRUDENTS DELS PITEUS _____	15
EL MARINER DE SANT PAU _____	17
EL RAM DE SANT JOAN _____	20
LA VELLA _____	22
EL REIETÓ _____	26

NADALETA

Una vegada era un minyó que, havent-se esgarriat en un mig de bosc a on havia anat a tallar un feix de llenya, sense saber com ni de quina manera, es trobà a l'entrada d'una cova molt gran. Allà dins vivien un home i una dona que tenien una filla molt *hermosa* de nom Nadaleta.

L'home s'adonà del minyó llenyataire i li digué:

– Ja pots entrar.

I el minyó hi entrà. Un cop fou a dins, l'home li preguntà com es deia.

– Em dic Bernardó –respongué.

L'home i la dona estaven sopant en una taula molt ben parada i Nadaleta els servia.

– Asseu-te, Bernardó, i sopa amb nosaltres –li digué l'home.

I el minyó llenyataire, que tenia les dents ben esmolades de gana, s'assegué a taula i sopà com un general. Al ser a l'últim plat, el minyó es deia a si mateix: «Ets l'home més sortós del món: tenies gana i aquí trobes la taula parada i et serveix l'*hermosa* Nadaleta, boca què vols, cor què desitges.»

Mes, quan s'enfilava en el bo i millor dels seus somnis, l'home de la cova li digué amb veu rogallosa:

– Vet aquí una destral. Demà arrencaràs, tallaràs i trauràs a descarregador el bosc a on t'has perdut; si no, moriràs a les meves mans.

Una romeguera que li haguessin passada per l'esquena hauria sigut més amorosa per al pobre llenyater que la paraula que acabava de sentir. Se n'anà al llit tot esglaiat, mes no pogué aclucar els ulls en tota la nit, pensant en la trista mort que li esperava.

Quan el dia començà a puntejar, agafa la destral i s'encamina cap al bosc. En aquell bosc ahir vespre s'havia perdut i avui s'hi veu més perdut encara.

Comença de seguir-lo amunt i avall; roda d'ací, roda d'allà, no sap a on donar el primer cop de destral. Estant en aqueixos maldecaps, veu moure tot plegat uns arboços i en veu sortir l'*hermosa* Nadaleta portant la cistella de l'esmorzar.

Mentre parava la taula sobre l'herba, li diu:

– Que poca feina has feta, Bernardó!

Ell li respon:

– Com és possible que faci en un dia tota la que em mana el teu pare, això és, arrencar, tallar i traure a descarregador tot aqueix bosc?

– No t'espantis –li diu ella–; menja i dorm.

Ell esmorzà un xic més assossegat, i, després que Nadaleta se n'anà amb la cistella al braç, es resquità a l'ombra d'un arbre del son que havia perdut a la nit. Al cap d'una estona s'aixecà, prengué la destral i tornà a passejar-se pel bosc, pensant per on començaria la tallada.

En açò estava quan veié comparèixer Nadaleta amb la cistella del dinar, que li digué com al matí:

– Bernardó, poca feina has feta!

– La que tu m'has dit –ell li respongué.

– Menja i dorm –li tornà a dir Nadaleta.

Quan en Bernardó hagué ben dinat, féu la migdiada de sol baixant, com abans havia feta la de sol pujant. Després prengué la destral i tornà a passejar-se pel bosc, decidit a donar el primer colp de destral.

Quan el sol ja se n'anava a la posta, es presentà Nadaleta amb el cistelló de la berena.

– Bernardó, que poca feina has feta!

– He fet tot el que m'has dit –ell respon–: menjar i dormir.

– Has fet bé – li diu ella.

I mentre en Bernardó feia vesperoles, ella es tragué una vergueta que duia amagada al pit i li diu: «Vergueta, vergueta, per la virtut que Déu t'ha donada, que tot seguit em tinguis aqueix bosc tallat, lligat i tret a descarregador.» Donà un colp de verga a terra i el bosc quedà tallat sense restar-hi un senabre; en donà un altre i el bosc quedà lligat i enfeixat; en donà un altre i quedà tret a descarregador.

– Ara jo me'n vaig –digué Nadaleta–; si no, el pare em trobaria a faltar. Tu, quan vinguis a casa al vespre, fes com si estiguessis molt cansat.

– Això prou! –ell respon–, és de bon fer.

Nadaleta s'en tornà amb el cistelló al braç cap a la cova i una estona après, quan ja llustrejava, en Bernardó prengué el mateix camí amb la destral a l'espatlla.

A l'arribar a la casa, trobà que anaven a sopar; es posà a taula amb ells, i l'home li preguntà:

– Bernardó, deus estar molt cansat.

– Ja ho podeu ben dir –ell respongué–. Com no estarà cansat i afadigat qui en un sol dia ha tallat, enfeixat i posat a punt de carregar un bosc com aqueix?

– Bé –replicà l'home–. Doncs, demà trauràs l'aigua del pou, l'escuraràs, el desfaràs i posaràs la pedra més alta en el lloc de la més baixa i la més baixa en lloc de la més alta; si no, moriràs a les meves mans. Ara vés-te'n a dormir.

Se n'hi anà, i l'endemà, de bella matinada, es posà a la feina de traure aigua del pou, galleda amunt i galleda avall.

Nadaleta li portà l'esmorzar i li digué:

– Això està molt endarrere!

– Sí –li respon en Bernardó–: com més aigua trac, més n'hi resta.

– No t'hi afadiguis –ella li respon–; menja i dorm.

– Això prou! –respongué ell, que ja estava un xic cansat.

Quan a l'anar-se'n el sol a la posta Nadaleta li porta la beguda, es trau la vergueta del pit i li diu: «Vergueta, vergueta, per la virtut que Déu t'ha donada, que en un *santiamén* em tinguis aqueix pou sense aigua, escurat, desfet i tornat a fer, de manera que la pedra més alta prengui el lloc de la més baixa

i la més baixa el lloc de la més alta.» Dit i fet, donà tres colps a terra: al primer el pou queda sense una gota d'aigua; al segon queda escurat com si n'hagués passat una escombra, i al terç desfet i tornat a fer, anant lo de dalt a baix i lo de baix a dalt.

Al tenir l'obra en aqueix punt, Nadaleta es gira a en Bernardó i li diu:

– Al vespre no em facis quedar malament: fes el cansat.

– Això rai! –ell li respon–, deixa-ho per a mi.

Al vespre, a l'hora de sopar, el pare de Nadaleta digué a en Bernardó:

– Deus estar molt cansat.

– Cansadíssim –li respongué–. No voleu que n'estigui, havent en un dia desaiguat i escurat un pou com aquell, havent-lo desfet i tornat a fer posant les pedres de la barana en el fons i les pedres del fons en la barana?

– Bé –respongué l'home–. Demà domaràs un cavall que tinc molt rabígol, que mai l'ha pogut domar ningú.

– Tot ho faré, si Déu m'ajuda –respongué en Bernardó.

Se n'anà a reposar. L'endemà, al sortir de la cambra, Nadaleta l'escomet i li diu:

– Quina feina t'ha manada per avui mon pare?

– Domar un cavall molt rabígol que mai ha pogut domar ningú –respongué el minyó.

– Això sí que és difícil –digué ella–; mes, si m'escoltes bé i fas punt per punt tot el que jo et diré, en sortiràs airós com de les altres dues feines. Has de

saber que tot això és obra d'encantament: el cavall serà el meu pare, la sella la meva mare i jo seré el cabestre. Així que el cavall se't presenti, garroteja'l bé per totes bandes fins a amansir-lo, mes no em toquis a mi.

Tal com li aconsellà Nadaleta féu en Bernardó: investí el cavall a garrotada seca, no deixant refredar el bastó damunt seu fins que el tingué manyac com un anyell.

Quan al vespre s'assegueren a la taula per sopar, l'home de la cova estava orellabaix i alacaigut com un ocell que ha tomat una pedregada i ja no fou ell qui parlà a en Bernardó, sinó en Bernardó qui l'escometé amb aquestes paraules:

– Ja teníeu raó de dir que el vostre cavall era rabígol, com no n'he vist un altre! M'ha fet suar i pernatre molt i molt; mes, amb l'ajuda de Déu, l'he domat.

– Ja ho sé –respongué amb un gran sospir. I afegí després de reprendre alè–: Demà et casaràs amb Nadaleta.

LÈXIC

MANERES DE DIR

Esgarriat: Perdut.

Tenia les dents ben esmolades: Tenia moltes ganes de menjar.

Trauràs a descarregador: Deixaràs a punt de carregar.

Sopà com un general: Sopà molt bé.

Romeguera: Esbarzer.

Boca què vols, cor què desitges: Segons el seu desig.

Amorosa: Suau.

Feia vesperoles: Dormia a mitja tarda.

Arboços: Arbusts, el seu fruit és la cirera d'arboç.

Sense restar-hi un sanabre: Sense quedar-hi res.

Resquità: Recuperà.

De bella matinada: De bon matí.

Colp: Cop.

En un santiamén: En un moment.

Vergueta: Bastó, vareta.

Dit i fet: Immediatament.

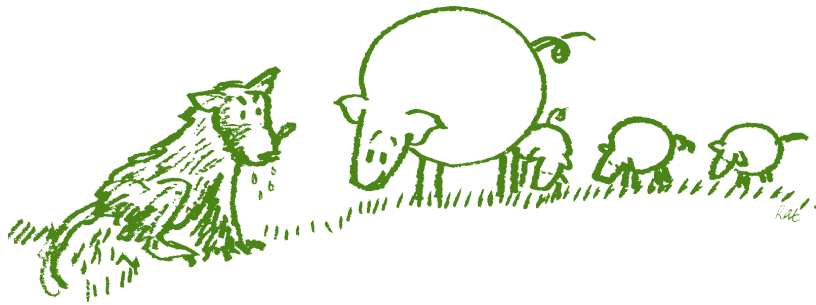
Llustrejava: Es feia fosc.

Afadigat: Cansat.

Rabígol: Rabiüt, feréstec.

EL LLOP

na vegada era un llop que, a l'aixecar-se de son jaç de fullaraca en el bosc, féu un esternut i digué:

– Avui sí que serà dia de bona ventura.

Es posa a caminar i, en efecte, a les poques passes ja troba dos marrans que es batien a cops de cap. Ell s'hi acosta i els anuncia que se n'ha de menjar un.

– Això prou –ells li responen–; mes, espera un xic. Ara ens estàvem partint un prat i no ens sabíem avenir. Tu, llop, faràs de jutge: posa't al mig, nosaltres ens n'anirem un a cada banda de prat, arrencarem la correguda cap aquí i tu et menjaràs el qui primer arribi.

Tal dit, tal fet, i encara millor: vingueren disparats de cada cantó de prat i, arribant al mig al mateix temps, li donaren una cotassada que el féu fugir sens esperar la segona.

Se'n va vora amunt d'una ribera, troba una truja amb sos porcells i li diu:

– Truja, estic dejú encara i em desdejunaré amb un de tos porcells.

– Espera un xic, que els hem de batejar –diu ella.

Se'n van a la vora del riu. El llop, curiós, vol veure la cerimònia, quan la truja amb una morrada el rebat a dintre un gorg.

El llop, així que en pot sortir, se'n va amb les orelles baixes ribera amunt i en una coromina troba una euga que pastura amb son mulat. Ell l'escomet i li diu:

– Vinc a menjar-me el teu mulat.

– Espera un xic, que tinc una espina en un peu i abans me la trauràs.

El llop, afalagat per tan bones paraules, va per traure-li l'espina que tenia en una pota de darrere; quan l'euga el veu a tret, amb una coça el tira un tros lluny estabornit.

Llavors el llop, desenganyat de si mateix, exclama:

– De ventures, prou n'ets atrapades, mes no te n'has sabut aprofitar. Quan has trobat els dos marrans, devies començar el parlament menjant-te'n un; quan has ensopegada la truja, abans de saludar-la devies cruspir-te un porcell, i a l'escometre l'euga, ja devies tenir son pollinet coll avall. Volgueres fer de repartidor d'un prat entre dos marrans, i amb una mica més et migparteixen a tu; volgueres veure com la truja batejava sos porcells, i tu en sortires batejat; volgueres fer de cirurgià traient l'espina del peu de l'euga, i per poc t'esbadella el cap. I amb tantes i tan bones ventures que t'han passades, te n'hauràs d'anar al llit sense sopar.

(Recollida al Vallespir)

LÈXIC

MANERES DE DIR

Bona ventura: Bona sort.

Amb les orelles baixes: Escarmentat.

Gorg: Aigua entollada.

De ventures prou n'ets atrapades: T'han passat moltes aventures.

Coromina: Camp.

Mulat: Pollí.

Estabornit: Sense coneixement, desmaiàt.

Cruspir-te: Menjar-te.

T'esbadella: T'obre pel mig.

LES RELÍQUIES DE SANT EUDALD

La riquesa més estimada dels vells monestirs en l'Edat Mitjana eren les relíquies dels sants. L'abadia que arribava a posseir-ne una de notable es considerava mestressa d'un gran tresor i la que tenia un cos sant es tenia i era tinguda per la més rica de totes. L'adquisició de relíquies era, doncs, el somni d'or de tots els monestirs, i sent el de Santa Maria de Ripoll el primer dels monestirs de Catalunya, no cal dir si aqueix somni l'afalagava també.

Dos monjos vells i de gran virtut un dia es presentaren a l'abat i li digueren:

- Si vostra reverència ens deixa fer una sortida d'uns quants dies, ajudant Déu, no tornarem al monestir sense relíquies.
- A on anireu –els respongué–, si són més cercades que les perles?
- Deixeu-nos sortir, si us plau –replicaren ells–, i Déu ens les posarà a les mans.
- Si creieu que Déu us les donarà, aneu a la bona hora: la fe fa miracles.

Agenollats reberen sa benedicció, li besaren la mà i se n'anaren en nom de Déu.

Quan foren un tros lluny de Ripoll, trobaren un camí que s'esbadiava en dos i el monjo més vell digué al més jove:

- Aquí ens hem de deixar per cercar millor: vés tu per un d'aqueixos camins i jo aniré per l'altre, i vejam Déu què ens donarà.

Caminaren set dies cada un pel seu cantó, menjant malament i dormint pitjor. Al cap de set dies, es trobaren tots dos davant d'una capella que hi ha a prop de la vila d'Ac.

- Tu què has trobat? –preguntà el monjo vell al jove.
- Jo, res –respongué el jove–. I vós?
- Jo, tampoc. No ho haurem encomanat prou a Déu –afegí el vell–. Fem-ho ara que ens escaiem a davant d'aqueixa capella.

Dit i fet, pregaren agenollats davant l'altar de la capella tot el sant dia. Quan la nit fou arribada, veieren una gran claror en un cantó de la vila.

- Anem cap allà –digué el vell.

I s'encaminaren cap a ella. Travessaren boscos i camps i després carrers i places, sempre de cara a aquella estranya claror, que els guià dintre d'una gran església oberta i sense ningú. Des de l'església la resplendor misteriosa els guià cap al reliquier. Allí hi havia desats molts cossos sants, i sabent els d'Ac

que un d'ells estava destinat a una altra població, havien posat davant la porta una rima de nous perquè la seva fressa astorés a qui el vingués a prendre i desvetllés els escolans de l'església. Un d'ells no tenia altra feina que la de vetllar tota la nit a la porta del reliquier. Mes, quan Déu vol, de tot vent plou. Quan arribaren els dos monjos, estava adormit com un soc; la porta estava oberta de bat a bat perquè poguessin entrar, i les nous s'apartaren per elles mateixes sense fer remor. Els dos monjos entraren al reliquier com a casa seva; mes, un cop foren a dins, els sobrevingué una dificultat impensada: a cada banda del reliquier hi havia un rengle de cossos sants. Quin serà el que la Providència haurà destinat a Ripoll? De prompte, el cos de sant Eudald, que estava al mig de tots amb una campaneta a la mà, els féu un signe i ells, encomanant-s'hi molt de cor, el prengueren, l'un pel cap, l'altre pels peus, i a més córrer picaren de sola església avall.

L'església i els carrers d'Acs eren foscos com una gola de llop, mes del cos sant sortia una resplendor que els guiava en les tenebres. Mes, ai!, com el que és bo per al fetge és mal per a la melsa, algú se n'adonà i es posà a cridar per la vila que s'enduien un cos sant. Tot Acs s'aixecà en seguici dels pobres monjos, mes no els havia de deixar en el perill aquell qui els havia guiat amb tantes meravelles. Quan els acabaven d'atrapar, s'hi posà una boira pirinenca entremig i perderen sos rastre, amb molt goig dels dos bons monjos que fugien a través del Pirineu com si el vent de França els empenyés cap a Espanya. La por que els esperonava a prop d'Acs i a l'altre vessant del Pirineu es convertí part deçà en alegria a l'acostar-se a son estimat i dolcíssim monestir de Santa Maria de Ripoll. I com si caminaven abans esperonats pel temor, volaven després amb les ales del goig, passaren el camí amb gran set, i, segons la tradició, en cada indret on reposaven brotava una font. Una d'elles és la de Sant Ou, que rega una coma emboscada i verdosa darrere el santuari de Montgrony, a on em feren ja fa molts anys aqueixa relació.

LÈXIC

MANERES DE DIR

Afalagava: Desitjava, agradava.

Somni d'or: Desig, anhel.

Esbadiava: Es dividia.

Aneu a la bona hora: Que tingueu sort.

Reliquier: On es guarden les relíquies.

Quan Déu vol, de tot vent plou: Quan la sort acompanya tot surt bé.

Rima: Escampall.

Adormit com un soc: Profundament adormit.

Astorés: Espantés, sorprengué.

Picaren de sola: Corregueren molt.

Tenebres: Fosc.

Foscos com una gola de llop: Molt foscos.

Esperonava: Incitava, animava.

El que és bo per al fetge és dolent per a la melsa:
El que va bé per a una cosa va malament per a una altra.

QUI NO ET CONEGUI QUE ET COMPRI

i no sabeu pas de què ve aqueix adagi, jo us ho contaré mot per mot com m'ho contaren a mi, sense guanyar ni perdre.

Una vegada eren una colla d'estudiants que, no sé d'on ni de quina banda, anaven a la universitat de Cervera. Com havien fet molt llarg camí en el cavall de sant Francesc, puix en aquell temps no hi havia camins de ferro ni galeres, tenien molta gana i entre tots no portaven un diner ni una malla partida pel mig a la butxaca. Quina en podrien fer per menjar un bocí? L'un proposava passar a l'hostal i enganyar l'hostaler, mes l'altre responia que, com ja l'havien enganyat a la vinguda, l'empresa era molt perillosa. L'altre sortia amb la idea de fer un d'ells el malalt, i al portar-lo i al demanar a una casa de pagès acolliment per a ell, sos companys podien fer córrer l'urpa, mes els venien a la memòria les malifetes que tenien sembrades per aquelles masies, a on parlar d'estudiants era parlar del Serraller, i no s'hi veien amb cor.

En això, mentre es deien l'un a l'altre què farem i què direm per divertir la gana que els feia volar la terra, sentiren olor de pa de fleca acabat de traure del forn, i un que tenia el nas més fi digué que sentia olor de pernills i de formatges frescos. Què serà, què no serà, veieren davant d'ells un traginer que menava una rècula de burros d'Urgell carregats, i tots els estudiants, com que tots tenien talent, endevinaren que anava a Cervera a portar queviures. Ara bé, com ho podrien fer per traure un ase de la rècula sense que ell se n'adonés? Qui té gana moltes se'n pensa. Un que en tenia més que els altres els digué:

– Deixeu-ho per a mi.

Deixant-los a tots enrera, s'avançà cap a la rècula i, llestament i fent que no el veiés el traginer, llevà el ronsal al darrer ase i se'l posà, i anà seguint la rècula, deixant-se arrossegar una mica perquè no se n'adonés. Anà seguint, seguint; arribant a un torrent, el traginer volgué abeurar la rècula, i, girant-se endarrera, en comptes de l'últim ase veié un home.

– I ara! Què és això? –exclamà tot parat de l'estranyesa que li feia, no sabent com emprendre a l'estudiant–. Qui sou vós? –li digué al cap i a l'últim.

L'estudiant, molt compungit, li respongué que no era un ase, sinó un home que, per un gran pecat que havia fet, Déu l'havia condemnat a fer d'ase una temporada, però que en aquell punt i hora se li era acabada la condemna i, deixant la figura d'ase en què ell l'havia comprat, tornava a tenir la figura o el ser primitiu d'home.

El traginer, que no havia tractat mai amb estudiants, es deixà ensibornar i, mogut de les llàgrimes d'aquell home que havia sigut ase (encara que no tant com el traginer), li tragué el ronsal del coll i li digué amb una compassió que l'estrafolari estudiant no mereixia:

– Aneu allà on vulgueu.

Si ho digué al sord no ho digué al peresós. Donant-li l'estudiant grans mercès per tan sospirada llibertat, se'n tornà camí enrera fins a trobar sos companys, que estaven fent tallades del pernil i del formatge a la vora d'una font. Allí, ajudant-los en tan agradosa feina, entre tragos de vi i tallades de pernil, els contà com ho havia fet per desfer-se de la rècula i engaliar el pobre traginer. Aquell acudit de l'estudiant que havia sigut ase fou trobada per ells digna de totes les borles d'aquella universitat.

Buides que foren les alforges, l'estudiant *hèroe* de la festa pujà a cavall de l'ase i, voltat de sos alegres companys, continuà el viatge cap a Cervera. El jument fou venut a la porta de la vila per pocs diners a un gitano, que el portà al mercat. S'escaigué de passar per allí l'innocent del traginer, i veient i coneixent son company de tragí, se li acostà i li digué a cau d'orella:

– Quin pecat has tornat a fer, que tornes a ser burro com ahir? Mes, a mi no m'enganyaràs pas aquesta vegada: *Qui no et conegui que et compri*.

LÈXIC

Adagi: Dita, proverbi.

Camins de ferro: Ferrocarril.

Serraller: Bandoler del segle XVIII.

Divertir: Entretenir.

Traginer: El qui transporta mercaderies.

Ronsal: Corda per on es mena els cavalls.

Ensibornar: Enganyar.

Engaliar: Enganyar.

Borles: Ornaments que portaven els universitaris.

Jument: Cavall o mula.

MANERES DE DIR

Sense guanyar ni perdre: Desinteressadament.

En el cavall de sant Francesc: A peu.

Un diner ni una malla partida pel mig: Res, ni una moneda.

Fer córrer l'urpa: Robar.

No s'hi veien amb cor: No gosaven.

Qui té gana moltes se'n pensa: Qui passa gana rumia com se la pot fer passar.

A cau d'orella: En secret.

L'ESTANY D'ENGOLASTERS

ocs excursionistes dels que visiten cada estiu la tan antiga com petitona república d'Andorra deixen de visitar-lo. Des de les Escaldes, s'hi puja per un camí que l'herba esborra cada tardor sobre la gleva del prat, deixant-lo ressortir a la primavera, quan l'animació de la llar s'escampa pels conreus i per les bagues i els amants de la naturalesa, des de la ciutat, comencen d'enfilar-se per la muntanya. Aqueixa és clapejada de verdosos freixes i d'oms fullosos i de rebrolls fins un tros amunt, a on la sorra s'atura, cansada de pujar, i, com penedida, s'abaixa i s'enfondeix per rebre en la conca de sa falda l'estany d'Engolasters.

Diuen que aqueix estany alguna hora no hi era i que en son lloc s'aixecava un poble, a qui amb el sitial ha pres també el nom. Si demaneu als vells andorrans el com i el perquè desaparegué i se n'entrà dins la terra deixant-se muntar per eixes negroses i tèrboles aigües, us ho explicaran de la següent manera.

Una dona d'Engolasters havia pastat, i justament acabava de ficar la pasterada al forn, quan veus aquí que trucà a la porta un pobre demanant-li un bocí de caritat per amor de Déu.

– Déu us en doni –respongué la dona–. Acabo de ficar el pa al forn i no resta una engruna al calaix.

– Ja ho crec –respongué el pobre–, que no teniu una engruna al calaix; mes, resseguiu, si us plau, la pastera, i de les remàstegues que hi arreplegueu, feu-me'n un panellet, que Déu us ho pagarà.

I la dona ho féu així: resseguí la pastera amb la paleta, i engruna d'ací i engruna d'allà, féu un pa gros i bonic com els altres. El bon pobret, que l'esperava d'almoïna, al veure'l enfornar estava tot joiós.

– Bon home, no serà pas per a vos. Si m'ha sortit un pa com els altres.

– Bé, gardeu-vos aqueix pa –digué el pobre de Jesucrist–; repasseu encara la pastera i feu-me un panet de les remàstegues que encara hi trobareu.

La dona ho féu així, prometent-li el panet que en sortiria; mes, al veure que era més gros del que esperava, es repensà i l'hi tornà a negar.

Mes el pobret tenia gana i era perfidiós:

– Quedeu-vos el segon pa que m'havíeu promès, però doneu una altra escombrada a la pastera, aprofiteu fins la polsinera de la farina i feu-me'n un panellet, per petit que sigui, que Déu Nostre Senyor us el pagarà.

Tal dit, tal fet. La pastadora agafa l'escombreta i comença a escombrar la pastera de dalt, de baix i dels costats, i, sense saber com ni de quina manera, aquella pols de farina anà creixent, les remàstegues s'anaren inflant, inflant, com beneïdes per una mà oculta, i n'eixí un pa més gran i més bufó que tots els

altres. El diable de l'avarícia burxà de nou l'orella de la pastadora, dient-li de baix en baix: «I aqueix pa, el més gros i millor de la fornada, hauries de donar a aqueix mort de fam? Malaguanyat seria!»

El pobre de Jesucrist des de la porta li preguntà humilment:

– Aqueix serà per a mi?

I ella respongué asprament:

– Aqueix no!

Mentre deia aquesta paraula, amb la pala del forn hi posava el pa. Quan el deixà anar, se sentí un tro sec i esquerdat, acompanyat d'un fort terratrèmol. El pobre de Jesucrist havia desaparegut del portal i en son lloc es veia entrar una gran ona d'aigua, que no se sap si havia plogut del cel o si havia brollat de la terra. El poble estava de peus en l'aigua, que anà pujant, pujant, i la casa del forn i totes les del poble amb ella anaren baixant, baixant, fins a colgar-se i perdre's en el pregon del que és avui encara estany d'Engolasters.

En altre temps, diu que els pastors de les Escaldes que pasturaven el bestiar en sa vora i els llenyataires d'Encamp que etsecallaven els pins que l'ombregen per la banda de sol ixent en dies de tempesta sentien al fons de les onades una veu fonda fonda que deia: «Feu caritat als pobres de Jesucrist.»

(Dia de Sant Llorenç, 1900)

LÈXIC

MANERES DE DIR

Gleva: Tros de terra, grumoll.

Alguna hora no hi era: Abans no existia.

Bagues: Terrenys on no toca el sol.

Tal dit, tal fet: Immediatament.

Conca: Territori envoltat de muntanyes.

Burxà l'orella: Temptà, atjà.

Sitial: Lloc on és situada una persona.

Pastat, pasterada, pastera: Relacionat amb el pa (pasta del pa, el pa pastat, calaix de fusta on es prepara el pa).

Remàstegues: Engrunes de pasta enganxades a la pastera.

Perfidiós: Insistent.

Eixí: Sortí.

Pregon: Profund.

Etsecallaven: Podaven les rames.

Sol ixent: Est, per on surt el sol.

ELS SAVIS PRUDENTS DELS PITEUS

na vegada, en un hostal dels que hi havia en el camí de Berga cap a Manresa, es presentaren tres homes de la muntanya demanant acolliment per a la nit que els venia damunt.

Donaren dos trucs a la porta i digueren, com de costum, al posader:

- Ens donareu posada per a aquesta nit?
- Prou. Mes, qui sou vosaltres i a on aneu?
- Anem a la fira de Manresa i som els savis prudents dels Piteus –respongué el més vell.

Aquest títol de «Savis prudents dels Piteus» féu riure a la mestressa, que el sentí des de la cuina; i mentre els donaven de sopar, estudià amb son marit, que era de bon humor com ella, com podrien provar llur saviesa. Quan hagueren sopat, els acompanyaren a una cambra que era a dalt, lluny de la fressa de la casa, i no hi havia altra finestra que una que taparen amb un armari portàtil. Els tres savis se n'anaren al llit, i, com que no sentiren fressa, trigaren molt a desvetllar-se.

Quan, cansats de dormir i fent-los mal els ossos de jeure, obriren els ulls, es llevaren, i el més savi dels tres es llevà per obrir la finestra. No podent-se guiar per cap raig de claror, a les palpentes anà cercant a dreta i a esquerra fins que ensopegà la porta de l'armari. L'obrí, mirà a dalt i a baix, i, no veient mica de claror enlloc, exclamà: «És fosc com una gola de llop.» I se'n tornà al llit.

Dormiren unes quantes hores, i, no podent ja dormir més, s'alçà el savi segon, obrí l'armari, i, sentint-hi olor de formatge, com que n'hi havia hagut, exclamà: «Quina olor de formatge que fa el món!» I se'n tornà al llit.

Al cap d'una estona es llevà, cansat de rodolar pel llit, el savi tercer, mirà per totes bandes, i, no veient a llevant ni a ponent rastre de claror, exclamà: «La nit és encara negra com un pecat, i el món put a formatge.» Els de l'hostal, que s'ho escoltaven des de darrere la porta, se n'hagueren d'anar a baix per no esclafir la rialla.

Cap a la fi, l'hostaler, compadit dels tres savis, entrà a la cambra, els demanà si havien dormit bé, apartà l'armari que tapava la finestra, l'obrí, i els tres savis veieren, estranyats, que ja era de dia.

Com que la gana els tenia corsecats, demanaren esmorzar, i mentre esmorzaven un d'ells digué als altres:

- Cuitem, que hem d'anar a fira.
- Però, a quina fira? –digué l'hostaler ficant-se a la conversa.
- A la de Manresa.
- Veieu aquesta gent que arriba? Són firataires que en tornen –respongué l'hostaler.

Llavors els tres savis s'adonaren que havien dormit vint-i-quatre hores, i, en lloc de continuar el camí cap a Manresa, es giraren en rodó cap a les terres de Sant Llorenç dels Piteus.

D'això ja fa molt temps. A Sant Llorenç no havia arribat encara la carabassa. Veient-ne unes quantes arraconades a l'entrada de l'hostal, preguntaren a l'hostaler què era allò. Ell els respongué que eren ous d'euga.

– Nosaltres cabalment anàvem a Manresa a comprar una euga. Si ens volgués-siu vendre un d'aquests ous, pla que us en sentiríem grat.

– A la veritat –respongué sorneguerament l'hostaler–, els volíem tots per a nosaltres; mes, si tant el voleu i el pagueu bé, emporteu-vos-en un.

Esquitxant unes quantes lliures que duïen per comprar una euga a la fira, compraren la carabassa més grossa de l'hostal i se l'endugueren camí amunt cap a Sant Llorenç dels Piteus.

Tot caminant, enraonaven l'un amb l'altre de la rebuda que els farien llurs compatricis al veure'ls arribar amb una cosa tan estranya i tan productora com l'ou d'una euga. Aquest, mentre passaven distrets per un cim de carena, se'ls esmunyí d'entre mans i començà de rodolar rostos avall. Al segon o tercer capgirell que donà s'esberlà pel mig i sos trossos, escampant-se en llur baixada, desvetllaren una llebreta que dormia sota una mata. Al veure-la córrer, cregueren els dels Piteus que era l'euga petita que havia sortit de l'ou, i llur desconsol d'haver-la perduda fou més gran.

– Malaguanyada eugueta! –anaven dient tot acostant-se tristos a llur poble–. Si hagués arribada bé, l'any vinent no hauríem hagut d'anar a peu a la fira de Manresa.

LÈXIC

MANERES DE DIR

Fressa: Soroll.

A les palpentes: A les fosques i guiant-se amb les mans.

Llevant: Est, per on surt el sol.

És fosc com una gola de llop: És fosc i negre.

Ponent: Oest, per on es pon el sol.

És negra com un pecat: És molt negra.

Corsecats: Consumits, defallits.

Us en sentiríem grat: Us ho agrairíem.

Sorneguerament: Dissimulant la mala intenció.

Esquitxant unes quantes lliures: Donant unes monedes.

Compatricis: Els del seu poble.

Rostos: Pendants.

Capgirell: Volta, tombarella.

S'esberlà: Es partí.

EL MARINER DE SANT PAU

Quin nom aqueix per un pagès, i per un pagès d'un racó el més arraconat del Pirineu! Si era mariner el fundador d'aqueixa gran masia, com s'establí a Sant Pau de Seguries? I si era un llaurador o un terratinent de Sant Pau, com i per què prendria aqueix nom? Aqueixes raons em feia jo a mi mateix al veure per primera vegada, ja fa trenta anys, aquella pagesia grossa i superba entre les superbes i grosses de la muntanya. Desitjós de saber-ne quelcom, si no el cap del fil, demaní el seu parer a tres o quatre vellets del poble, i un de gollut, que tenia una memòria tan llarga com sa barretina vermella que li penjava esquena avall, em contà a glops a glops la següent història.

Deu fer molts anys d'açò, tal vegada centúries, puix mon avi (que al cel sia), quan jo era petit, m'ho contava ja com a cosa molt vella. El mariner de Sant Pau era un veritable mariner nadiu d'un dels pobles de la maresma de l'Empordà, que ell, segons diuen, mai volgué anomenar de tristor que li donava. Com que tenia bons braços per remar i bon cap per aprendre la carta de navegar, la barca se li havia tornat un bastiment i anava sempre de viatge de Barcelona a Mallorca, plena sempre de taronges, fruites i marxandisa. Dels nòlits que li donava la nau, se n'havia fet una caseta a la vora de la mar, a on tenia sa cara esposa i sos fills, que volien ser marines com son pare. El vent, sempre que sortia, li anava en popa i la fortuna li ballava davant dels ulls, dient-li a tota hora boca què vols, cor què desitges.

Mes la fortuna és una roda que dóna voltes i els qui van lligats en ella poden exclamar, com l'Ànima del Pelegrí:

*«Clavat estic en un gran torn
per mon defalt;
ara som baix, ara som dalt.»*

Al capdamunt de tota pujada hi ha una baixada, i quan la pujada ha sigut molt gran, de vegades la baixada és una cinglera tallada damunt de l'abisme. Els mariners tenen l'abisme més a prop que els *demés* mortals i tampoc els costa tant d'anar a fons.

Un hivern, els núvols s'arrastellaren en el cel i vingué un gran mal temps, i una forta llevantada féu estelles del seu bastiment en les costes de Provença. Ell invocà santa Maria del Socors i en sortí viu, mes pobre com ella, havent de tornar a l'Empordà amb sols la roba de l'esquena i demanant caritat pel camí. La pèrdua era grossa per a ell: la mar, amb mà de lladre, li havia presa tota sa fortuna; mes, al costat de sa esposa i entremig de sos fills, es refarà de forces i de sort i comprarà un altre vaixell que li tornarà la riquesa perduda. Mes, ai!, de sos infortunis, ell no en sabia més que la primera part. La mar, la mar terrible que amb una mà havia estellat son bastiment, amb l'altra havia socavada i arrencada sa casa de soca a arrel i s'havia ajagut en son mateix llit.

A l'arribar—hi el mariner, frisós i amb el cor ferit, cercà sa esposa i sos fills, i no en trobà rastre; cercà, desesperat, sa casa, i no en trobà ni els fonaments; cercà el lloc a on s'aixecava entre arbres i flors, i no hi era: la mar dormia en ell reposada i tranquil·la com un lleó adormit. Llavors, amb els cabells eneriçats i sens esma, aquell fill de la mar la maleí i la tornà a maleir, fins que, vençut per la violència del dolor,

caigué sobre un banc de sorra desvariejant i fora de si. Quan es revingué un xic, plorà tres dies i tres nits, sense menjar ni beure, com altre Job; mirà la mar per última vegada, la tornà a maleir i jurà fugir-ne ben lluny, a on no l'hagués de veure mai més ni de lluny ni de prop.

Es posà a l'espatlla un rem, única cosa que trobà de sa perduda i enfonsada hisenda, i, sense *despedir-se* de ningú ni de res, prengué el primer camí que l'allunyà de la mar, anés allí on anés, amb tal que el conduís ben lluny del monstre devorador de sos béns i de sa família. Al cap d'una estona de caminar per uns aiguamolls i joncars que mai se li acabaven, arribà a un dels estanys del Baix Empordà, que els pescadors del país anomenen *llaunes*. «Aqueixes llaunes –digué– són les filles del mar, i per cert són tan res de bo com son pare.» I deixant el camí en sec, es girà cap a l'altra banda, baldament no hi hagués camí ni carrera; sabia bé prou de què fugia, mes no sabia a on anava, caminant i caminant a la perduda com un boig. Per no trobar-se de nou amb les llaunes ni amb els aiguamoixos de la maresma, deixà la terra plana enfilant-se a poc a poc per la Garrotxa amunt.

Arribant a Banyoles s'adonà que la gent no era la mateixa de son país: ja no marinejava, sinó que terrejava, i fins i tot li venien ganes de quedar-s'hi, quan de trasantó, per entremig d'uns roures, veié lluentegar l'estany. Creient, tot plegat, que era una gaia de mar que el perseguia en sa fugida, li tirà un raig de malediccions i arrencà a córrer pel camí morraler de Besalú. Besalú és ja lluny del mar; dos dies ha que en fuig i desitja ja reposar de l'afadic i sobretot de la pena. Mes abans vol fer la prova: se'n va al mig de la plaça, es descarrega el rem, i, ensenyant-lo a la gent que el rodeja, els digué:

– Què és això?

– Això és un rem –li respongueren uns traginers de marina que descarregaven peix.

– Doncs, adéu-siau! –respongué ell secament, no donant-se-li una pipada de tabac que el tinguessin per boig o bé per savi.

Es carrega de nou el rem al coll i per la ribera del Fluvià s'encamina cap al cor de la muntanya. No triga a deixar a mà esquerra Argelaguer, la mare de sant Damàs; veu a l'altra banda del riu Castellfollit, poble encinglat al cim d'una immensa muralla de columnes basàltiques; veu després eixamplar-se el congost i desplegar-se en plana oberta, i enmig d'ella, com un camp de fajol en el mes d'octubre, blanqueja l'*hermosa* ciutat d'Olot. Tot entrant-se'n per sos carrers, s'anava dient a si mateix: «Aqueixa ciutat és ben arraconada entre les muntanyes i ben llunya de la mar i sos habitants no sabran res de la meva enemiga mortal.»

Quan arriba al mig de la plaça, pren el rem en sa mà dreta i pregunta als molts curiosos que l'enrotllen:

– Sabríeu dir-me què és açò?

– És una pala de forn –respongué un noieta que no s'aixecava dos pams de terra.

– Què saps tu? –li digué son pare, qui havia estat a marina–. Això no és una pala de forner, que és una pala de barca.

«Ja som a prop d'allà a on anem –es diu el mariner–, mes no hi som encara. No vull estar en una població a on la mar és coneguda, poc o molt que sigui.»

Espolsa les espardenyas, i muntanya amunt falta gent. Deixa la plana per la vall de Bianya, vorejant sempre el torrent que l'ha formada. Part damunt s'enfila per la pujada de Capsacosta i darrere la serralada es troba tot seguit dintre el poblet de Sant Pau de Seguríes. Coneixent que arriba, ja era hora!, al terme del seu viatge, se n'entra amb ull escorcollador per sos carrerons fins a arribar a la placeta de l'església.

Allí abaixa el rem, l'ensenyà a aquells pastors i pagesos i els diu:

– Bona gent, sabríeu dir-me què és açò?

– Ai!, ai! Quina cosa de preguntar! –li respongué el més vell i, per tant, el més autoritzat de la rodona–. Això és un culler.

- Què dieu que és? –respongué el mariner, no entenen paraula.
- Un culler –replicà el vell.
- Mes, què és un culler? –preguntà l'empordaner.
- Una cullera grossa o una pala per remenar el blat de moro dins de l'olla.
- Doncs, aquí em quedo –respongué el mariner.

I tal dit, tal fet. Es posà a conrear un tros de terra verge d'arada i d'eina de pagès, i, després de passar l'aprenentatge, demostrà ser tan bon per llaurador com ho fou en altre temps per mariner. Es tornà a casar i Déu Nostre Senyor, a qui s'encomanava de debò, beneí son nou matrimoni i li donà tants fills i tan bons i *hermosos* com li havia pres, i un d'ells fou qui, per indicació de son pare, ja vell, plantà els fonaments d'aqueixa superba masia que s'ha anomenat sempre el *Mariner de Sant Pau* i té per divisa un bastiment gravat en el llindar de l'entrada.

(30 novembre 1900)

LÈXIC	MANERES DE DIR
Gollut: Que té el sotabarba molt gros.	El cap del fil: El començament.
Maresman: Costa baixa.	A glops a glops: Amb interrupcions.
Bastiment: Barca.	El vent li anava en popa: L'afavoria.
Marxandisa: Mercaderia.	La fortuna li ballava davant dels ulls: Tenia sort.
Nòlits: Guanys, beneficis.	Boca què vols, cor què desitges: Segons el seu desig.
Torn: Aparell que gira.	Amb mà de lladre: Com un lladre.
Defalt: Defecte.	Arrencada de soca a arrel: Totalment destruïda.
Cinglera: Espadats de roca.	S'havia ajagut en son mateix llit: Li havia pres el que més estimava.
Arrestellaren: S'arregleraren.	No són tan res de bo: No són res de bo.
Socavada: Arrencada.	Baldament no hi hagués camí ni carrera: Encara que no hi hagués camí.
Frisós: Ansiós, delerós.	Caminant a la perduda: Caminant sense direcció.
Eneriçats: Eriçats, de punta.	No donant-se-li una pipada de tabac que el tinguessin per boig o bé per savi: Tant li feia.
Esma: Sense pensar, instintivament.	Amunt falta gent: Pujar la muntanya amb pas decidit.
Desvariejant: Dient coses sense sentit.	
Revingué: Recuperà.	
Gaia: Tros.	
Camí morraler: Drecera, camí de bestiar.	
Afadic: Cansament.	
Tragieners de marina: Els qui transporten mercaderies per mar.	
Congost: Pas estret entre muntanyes.	
Fajol: Gra per alimentar el bestiar.	

EL RAM DE SANT JOAN

En totes les cases del Vallespir es posa, el matí de Sant Joan, un ram de flors en forma de creu damunt la porta forana. Les flors solen ser: la de Sant Joan, espècie de raïm de galàpet, que la hi posen sense poncella i en uns quants dies floreix; gojat, que anomenen garronada; trescam, i lliris. Si voleu saber de què ve aqueixa *hermosa* i cristiana costum, veus aquí com m'ho explicaren a mi un dia de la vuitada de Sant Joan que m'hi esqueia.

En una de les masies del Vallespir –en aqueix moment no em recordo de son nom– hi havia una donzella bella com un pom de flors. Un jove fadrí, que feia poc temps havia demanat treball en les fargues del ferro de la Presta, se n'era agradat, i ella, encara que ningú sabia d'on era, li feia bona cara. De primer, tots els diumenges a la tarda, a l'hora de dir el rosari a la parròquia, l'anava a veure, i després, tots els dies al sortir de la treballada. Vingué el dia de Sant Joan, i la minyona, com és costum, de bona llevada, abans d'anar a la missa matinal, sortí a cercar la bonaventura, i, encomanant-se al sant, collí en honor seu l'herba del seu nom i la posà en forma de creu sobre la porta de casa seva.

Tornant de missa matinal, trobà vora el camí el fadrí fargaire, i, començant d'enfilat raons i més raons, com una romeguera que s'agafa a les faldilles, l'anà acompanyant fins a la masia. Ella se n'hi entrà, i, veient que ell es quedava fora, el convidà a seure en un tamboret o trespeus de fusta que hi havia dins el marxapeu de la porta. Ell, com si no hi sentís, féu el desentès. El tornà a pregar d'entrar, i, veient que encara no ho feia, li demanà el perquè. Ell li respongué que per veure en el llindar de la porta unes herbes que no li feien gaire olor. Ella, que dies havia desitjava saber son nom, li digué que si l'hi deia trauria les herbes que tant el mortificaven. Ell li respongué que era el dimoni (que Déu ens en defensi), puix aqueix, quan l'hi demanen, no el pot negar. La donzella no sols no tragué el ram de flors en forma de creu de casa seva, sinó que ho contà a ses veïnes, i l'any següent es posà en totes les portes del Vallespir.

LÈXIC

MANERES DE DIR

Raïm de galàpet, gojat (garronada), trescam: Herbes que es cullen per sant Joan.

De bona llevada: De bon matí.

Vuitada: La setmana següent d'una festa.

Enfilat raons i més raons: Donar moltes excuses.

Donzella i fadrí: Noia i noi joves i solters.

Fargues: Llocs on es produïa el ferro.

Bonaventura: Bona sort.

Romeguera: Esbarzer.

Marxapeu: Esclaó de pedra de la porta d'una casa, llindar.

Mortificaven: El feien patir.

LA VELLA

Una vegada era un pobre home que tenia tres fills. Veus aquí que un dia se li presentaren tots tres, dient-li que se'n volien anar pel món a cercar fortuna. Ell, com que no els en podia aturar, els donà bons consells, un cavall i un gos a cada un, i al veure'ls marxar els digué:

– Que Déu us encamini.

Quan foren un tros enllà, trobaren que el camí s'esbadiava en tres.

– Ara no podem pas anar més plegats –digué el major–; mes, abans de separar-nos, deixarem en el forcat dels camins aquesta ampolla d'aigua clara que m'ha donat mon pare. El primer dels tres que tornarà, si troba l'aigua tèrbola, que torni enrere, puix algun dels altres dos passarà treball.

Dit això, prengueren comiat, partint cada un per son cantó.

El més gran caminà, caminà, i quan creia arribar a una ciutat, es trobà dintre d'un bosc i se li féu de nit.

«Trist de tu! Com ho faràs? –s'anava dient a si mateix– Ara hauràs de fer foc.»

Mentre l'anava encenent, se li presentà una dona vella vella, dient:

– Ai, quin fred que tinc! Ai, quin fred que tinc!

– Escalfeu-vos, bona dona.

– Mes el vostre gos em fa por. Si me li deixéssiu posar aquest pèl damunt, no me'n faria.

– Poseu-l'hi, doncs.

La vella posà aquell pèl damunt del gos i quedà aconsolada de la por una mica. Mes, tot seguit tornà a queixar-se:

– Ai, quin fred que tinc! Ai, quin fred que tinc!

– Escalfeu-vos, bona dona.

– Mes el cavall em fa por. Si em deixeu posar aquest pèl damunt, no me'n faria.

– Si no demaneu més que això, poseu-l'hi.

La traïdora vella l'hi posà, mes no trigà pas gaire a fer la mateixa cantarella:

– Ai, quin fred que tinc! Ai, quin fred que tinc!

– Escalfeu-vos, dona.

– Mes vós em feu por. Si us deixeu posar damunt aquest pèl, no me'n fareu.

– Doncs poseu-me'l damunt.

Ella l'hi posà, i tan bon punt ell tingué aquell petit pèl a sobre perdé les forces. En canvi, la vella s'entalentí i el féu entrar vulguis no vulguis dintre una gran cova, a on no veié més ni sol ni lluna.

En açò, el minyó mitjancer s'escaigué de passar pel forcat del camí. Mira l'aigua de l'ampolla i la troba tèrbola, i diu:

«El teu germà és en treball. Hauries de veure si el podries aconhortar.»

Agafà el camí que havia pres el més gran al despedir-se. El camí el portà al mig d'un gran bosc, a on se li féu de nit i se li girà mal temps.

«Has de fer foc», es digué a si mateix.

Tot just l'acaba d'encendre, que se li presenta la velleta, que li diu tota tremolosa:

– Tinc fred!

– Escalfeu-vos, dona.

– Mes el vostre gos em fa por. Si me li deixéssiu posar aquest pèl damunt, no me'n faria.

– Això rai, poseu-l'hi.

Li posà aquell pèl damunt, i tot seguit tornà a tremolar i a queixar-se:

– Ai, quin fred que tinc! Ai, quin fred que tinc!

– Escalfeu-vos.

– El cavall em fa por. Si me li deixeu posar aquest pèl damunt, no me'n faria.

– Poseu-l'hi.

L'hi posà, mes tot seguit tornà a la mateixa:

– Ai, quin fred que tinc! Ai, quin fred que tinc!

– Escalfeu-vos.

– Mes vós mateix em feu por. Si us deixeu posar aquest pèl damunt, no me'n fareu.

– Poseu-l'hi. No hem pas de renyir per tan poca cosa.

Així que el minyó mitjancer té aquell pèl damunt, es troba lligat de forces i la vella, que es troba més forta, l'empeny a dintre de la cova negra i pregona a on tenia presoner el seu germà.

El minyó petit, tornant del seu viatge, passa pel forcat del camí. Baixa de cavall, mira l'ampolla i, veient l'aigua tèrbola i gairebé enllotada, diu:

«Tos germans estan en greu treball i has de veure si els pots donar adjutori.»

Pega esperonada al cavall i enfila el camí del seu germà gran. Camina que caminarà tot el sant dia, quan arriba la nit es troba al mig d'un gran bosc. Es trau una pedra foguera i uns llucquets del sarró i encén foc.

Així que l'hagué encès, se li presenta la vellota i li diu:

– Ai, quin fred que tinc! Ai, quin fred que tinc!

– Escalfeu-vos.

– El vostre gos em fa por.

– El meu gos no fa res a ningú si jo no vull.

– Deixeu-me-li posar aquest pèl damunt.

– Ja l’hi posaré jo.

I prenent-lo dels dits de la vella, fa com si el posés al gos i el tira al foc.

La vella torna a començar:

– Ai, quin fred que tinc! Ai, quin fred que tinc!

– Escalfeu-vos, si voleu.

– El cavall em fa por.

– El cavall no fa mal a ningú si jo no vull.

– Me li deixéssiu posar aquest pèl damunt...

– Com que és tan rabígol i a vós no us coneix, ja l’hi posaré jo.

Al cap d’una estona torna a exclamar-se:

– Ai, quin fred que tinc! Ai, quin fred que tinc!

– Prou foc hi ha: escalfeu-vos.

– Vós em feu por. Si us deixeu posar aquest pèl damunt, no me’n fareu.

– Això rai: doneu-me’l, jo me’l posaré prou.

La vella l’hi dóna i ell, fent com qui se’l posa damunt, el tira al foc. Llavors la vellota volia fer entrar a empentes el minyó dintre la cova negra, mes es trobà sense forces, i ell, envalentonat, diu, tot traient-se l’espasa:

– Hala, gos! Hala, cavall! Aguanteu-me la vella!

El gos l’agafa pels peus, el cavall la pren a bell mossec pel coll, mentre el minyó li apunta l’espasa al pit.

– Hala, gos! Hala, cavall! I tu, vellota maleïda, ara em diràs què has fet dels meus germans.

La vella es posa a cridar:

– Ai!, ai de mi!

– Si no ho dius, et mato.

Quan la vella sent la punta de l’espasa en el pit, li diu tot tremolant:

– Veniu, ja els trobarem.

Prend un bastó per ajudar-se a caminar, i, fent un gran esforç, obre una porta rònega i menjada pels anys. És la de la cova, d’on surten els dos germans majors, deslliurats pel més petit.

*Darrere aquella porta hi ha un fus;
acabat, amén, Jesús.*

(Recollida al Vallespir)

LÈXIC

MANERES DE DIR

Esbadiava: Dividia.

Vulguis no vulguis: Per força.

Forcat: On el camí es divideix.

Tèrbola: Bruta.

Passarà treball: Tindrà problemes.

Mitjancer: Mitjà.

Aconhortar: Ajudar.

Lligat de forces: Sense força.

Pregona: Profunda.

Enllotada: Que conté fang.

Donar adjutori: Ajudar.

Pega esperonada: Dóna un cop, atia.

Pedra foguera: Pedra per fer foc.

Lluquets: Branquetes de llenya.

Rabígol: Rabiüt, feréstec.

Pren a bell mossec: Mossega fort.

Rònega i menjada pels anys: Vella i gastada.

EL REIETÓ

l'Àliga és el rei dels ocells, i quan ho és aquí i en totes bandes, ben merescut s'ho tindrà. Jo, que no he pas examinat sos drets, li vinguin d'allà on li vinguin, no posaré pas en dubte sa reialesa; sols de passada vull fer esment que aqueix reialme té un pretensor, encara que humil, i aqueix és el reietó.

El nom de reietó se li dóna a la Plana de Vic; a la Guilleria se li diu reientí; en altres llocs de Catalunya, rei-petit o, més senzilla i curtament, reiet.

Mes, em preguntareu, les seves pretensions estan ben fonamentades? Jo us hauré de respondre que tampoc he vist sos papers ni he examinat sos drets d'un a un, fil per agulla; mes, quan se li dóna el títol de rei en tants indrets i ell en porta la corona, encara que petita, alguna reialesa deu tenir. Ara, si em repliqueu que la reialesa d'un rei-petit per força ha de ser també petita, no us ho negaré.

Mes tot això són galindaines i raons de mal pagador, em dirà algú. De què li ha pervingut aqueixa reialesa, petita o grossa que sigui, a un ocell tan petit, per merèixer el títol que se li dóna de reietó?

Diu que en els annals de l'ocelleria, que jo no he tingut ocasió d'escartejar encara, es llegeix que una vegada els ocells tingueren un gran collotge a fi i efecte de nombrar-se un rei.

– A qui en farem? –es deien l'un a l'altre–. Si en fem al qui canti millor, serà el rossinyol, que és un pobre trobador, i els trobadors no serveixen gaire per regnar; si en fem al més gros i gran, seria el trençalòs o l'avestruç, i aquest no és més que un salvatge de l'Àfrica, si l'altre un salvatge dels Pirineus; si en fem a l'ocell que ja porti corona, com signe de predestinació a la reialesa, serà el gall, que comptat i rebutat no és més que un sultà de galliner; si en fem al més vistós i bonic, serà el pavo real, que no serveix més que per fer la roda de la fatxada i és verament un enamorat de si mateix; si fem rei al més valerós, serà un ocell carnisser, que anirà amb nosaltres a mata-degolla per un tres i no res i avui un, demà un altre, se'ns anirà cruspint a tots de viu en viu.

– Fem-ne, doncs, el qui voli més alt? –digué un d'ells.

– Ja està dit –respongueren tots–: l'ocell que voli més amunt serà nostre rei.

Dit i fet, se'n volaren al cim d'una muntanya i allí, fent una ratlla en terra, es posaren de renglera tots los pretensors de la corona i a l'hora convinguda, al crit de «A la una, a les dues, a les tres!», com fan els nois que juguen a córrer, aixecaren tots plegats la volada.

No cal dir que molts ocells es donaren per vençuts abans de volar, altres als primers colps d'ales, i se'n tornaren. El pardal se n'anà a un graner que sabia obert i ben proveït; la llimosa, a son llim, que li ha dat nom, a on furga atrafegada cercant cuquets com un pobre pescador de canya; la mallerenga, a un camp de blat de moro sembrat de fresc.

Alguns ocells s'aturaren a mitja volada. L'oreneta s'aturà vençuda per la falcia; la falcia es detingué vençuda per l'esperver; l'esperver fou vençut per la grua i la grua s'aturà allí dalt, en la regió dels núvols, deixada enrera per la cigonya, que, esporreta, volà fins part damunt. Quan fou allí dalt de tot i s'hi veié tota sola, féu un gran crit:

– Jo sóc el rei dels ocells!

Quan el reietó, que, sense adonar-se'n ella, se li havia posat damunt de l'esquena, respongué:

– No, que sóc jo!

Els ocells que, fent de jutges del torneig, s'ho miraven des del cim de la muntanya declararen que real i veritablement aquell ocelllet havia guanyat la corona reial; mes, com que era modest, de poques pretensions i el més petit de nostres ocells, determinaren donar-li el nom escaigut de rei-petit o de reietó, que porta encara i li ve com l'anell al dit.

LÈXIC

MANERES DE DIR

Pretensor: Pretendent.

Fil per agulla: Amb detall.

Galindaines: Coses sense valor, sense importància.

Raons de mal pagador: Excuses.

Annals: Escrits que expliquen esdeveniments.

Fer la roda de la fatxenda: Ser un presumit.

Escartejar: Consultar, fullejar.

A mata-degolla: Furiosament.

Collotge: Reunió, assemblea.

Per un tres i no res: Per poca cosa.

Llim: Arena amb què fa el niu la llimosa.

Cruspint de viu en viu: Menjant-se.

Furga: Remana.

Li ve com l'anell al dit: Li va bé, a mida.

Esporreta: Àgil, lleugera.

